

SEPTEMBER 2019 - NR. 124

BAUHAUS 100 ÅR. LANGELANDSGADES
KASERNE. HØJGÅRDEN PÅ SEJERØ.

LANDSFORENINGEN FOR BYGNINGS- OG LANDSKABSKULTUR

by &
land

BAUHAUS FOR MASSERNE

Af Ole Kaae, mag.soc.

Den tyske Bauhaus-bevægelse opstod ikke ud af ingenting, men var samtidigt et klart brud med fortiden, som måske heller ikke var så svær at overvinde, da det tyske samfund fysisk som politisk jo lå i ruiner efter Første Verdenskrig. Men hvad gjorde, at Bauhaus kunne hævede sig og få held med sine bestræbelser på at få mennesket til at leve og indrette sig på en ny måde? Det var jo ikke altid, at nyskabelse overlevede fortidens synder.

”Traditionen fra alle døde slægtled hviler som en mare på de levendes hjerne. Og netop når de synes beskæftiget med at omvælte sig selv og omverdenen, at skabe noget aldrig før sket, netop i sådanne revolutionære krise-epoker maner de ængsteligt fortidens ånder frem for at tage dem i deres tjeneste, låner kampparoler og kostumer fra dem...”

Karl Marx's indledende bemærkninger i det lille skrift ”Louis Bonapartes 18. Brumaire” sigter mod opstanden i Frankrig i 1848, men har også gyldighed i forhold til en mere grundlæggende revolution, nemlig den industrielle revolution og de formgivningsmæssige og arkitektoniske udtryk, som følger denne.

Først med funktionalismen, hvor Bauhaus spiller en væsentlig rolle, får den industrielle revolution sit eget formmæssige udtryk frigjort fra fortidens kostumer.

Industrialismen som ny vin på gamle flasker

Den industrielle revolution er i sit væsen en vældig udvikling af mængden af varer, som forudsatte og fulgtes af en stadig større vækst af byerne.

Den industrielle fremstilling af byggematerialer – både gamle og nye – i form af enorme mængder af mursten, støbejern, glas og cement gik hånd i hånd med byernes vækst i sidste halvdel af det 19. århundrede.

Men masseproduktionen fandt ikke sit eget formgivningsmæssige og arkitektoniske udtryk. I stedet for at acceptere og fremhæve de muligheder, som mængden og egenskaberne ved de nye materialer gav, toges netop fortidens arkitektoniske former – kostumer – frem. De nye muligheder i byggeriet, som udviklingen i produktivitet og nye materialer giver, pakkes ind i puds, og mursten, jern og beton skjultes under arkitektoniske former hentet fra antikken og renaissanceen.

Kun selve produktionsmidlerne – maskinerne – udviklede sig formmæssigt mod den rene funktionalisme.

Historicismens gamle klæder

Historicismen er den arkitektoniske udtryksform i byvæksten i den sidste del af det 19. århundrede, helt udpræget i Paris og Berlin, men også i København, omend i mindre målestok.

Bag forhusene med deres stukfacader og store repræsentative lejligheder opførtes prunkløse lejekaserner i første, anden og tredje baggård, som uden lys og luft husede den arbejdsstyrke, som var skabt af og havde muliggjort den industrielle revolution.

Urbaniseringen i anden halvdel af det 19. århundrede var et resultat af industrialiseringen, og den eksponerede den fattigdom, som før havde været skjult i de isolerede landsbyer.

Væksten af byerne førte til en koncentration af fattigdom og dermed også til, at det sociale spørgsmål blev aktuelt og fik udtryk i politik og faglig organisation.

Samtidig med udviklingen i produktiviteten skete der en stadig stigende arbejdsdeling, der knuste det gamle håndværk og dets arbejds- og formmæssige traditioner.

Masseproduktionens fremmarch

I stedet kom der industrielle produkter beregnet til alle livets forhold, formmæssigt løsrevet fra håndværkstraditioner og ofte reproducerende tidligere tiders stilperioder i en masseproduktion, nu muliggjort af nye maskiner og materialer.

Det er på dette område, at de første reaktioner sætter ind mod industrialismens forvaltning af formgivning – først og fremmest produkter; ikke så meget i arkitekturen.

Arts and Crafts-bevægelsen søgte at genoplive den håndværksmæssige kvalitet både i udførelse og form. Denne bevægelse er en reaktion mod opsplittningen af arbejdsprocesserne indenfor de enkelte fag og søger tilbage mod et harmonisk, traditionelt samvirke mellem de enkelte håndværk.

Boligblokke efter Bauhaus-idealene blev opført i stor stil i tyske byer efter 1923. Her et eksempel af de mere usædvanlige fra den berlinske ”Siedlung Siemensstadt”. Mesteren for denne beigefarvede blok med gule klinker på bl.a. de svungne balkoner, er arkitekten Hugo Häring (1882-1958). Foto: Helge Torm, juni 2019.

Begrænsningen i selve den håndværksmæssige produktivitet betyder, at disse produkter kun kunne erhverves af en begrænset og velhavende del af befolkningen.

Den brede befolknings behov

Første Verdenskrig betød et brud med det 19. århundredes samfund. Tre kejserriger går under, og på ruinerne opstår en række nye samfundsformationer – nogle demokratiske, andre totalitære. Men for dem alle gælder, at den brede befolknings livsvilkår nu kommer i centrum.

Bauhaus, som opstod lige efter krigen, havde forbindelser tilbage til Arts and Crafts-bevægelsen ved at understrege den håndværksmæssige tilgang som en forudsætning for produkternes kvalitet. Men i modsætning til Arts and Crafts sigtede Bauhaus mod at formgive produkter, som kunne fremstilles industrielt og rettede sig således ikke mod et snævert købedygtigt publikum, men mod den brede befolkning.

Funktionalitet contra pynt

Krigen havde været en industriel krig og fremskyndet en vældig udvikling af al slags materiel: masseproducerede fly, biler og tanks, altsammen formgivet alene ud fra funktionaliteten.

Opgøret med den gamle verden efter krigen var også et opgør med det 19. århundredes trang til at skjule de industrielle produkter i udsmykninger – i kostumer, der hørte en fortid til. Krigen havde bragt funktionalismen i centrum.

I Bauhaus er funktionalismen et opgør med unødvendig – og uøkonomisk – dekoration. Form skal følge funktion, og de anvendte materialer, som hører det industrielle samfund til, skal fremstå åbent og ærligt i produkterne.

Arbejdet med arkitektur kom først senere ind i Bauhaus' virkefelt. Men de udviklingstakter, som kendetegner Bauhaus, slog også igennem i arkitekturen efter verdenskrigen.

Demokratiseringen satte den brede befolknings behov i centrum, mest synligt i nyt boligbyggeri, der skulle afhjælpe bolignød og skabe sunde og hygiejniske boliger i et opgør med det 19. århundredes spekulationsbyggeri.

Opgavens størrelse nødvendiggjorde, at byggeriet tilrettelagdes så økonomisk som muligt, og derfor blev det nye byggeri industrielt med anvendelse af alle de nye materialer, som industrialiseringen havde skabt: i første række beton og stål, og betonen blev fremhævet i stedet for at blive skjult. Det nye boligbyggeri, der opstod midt i 1920'erne, fremtræder således råt for usødet, men var på en og samme gang et stort fremskridt for beboerne, der her kunne få gode og sunde boliger – i grønne omgivelser.

Funkis-bebyggelse i Törten ved Dessau

Bydelen Törten lige syd for Dessau (arkitekt Walter Gropius) er et spændende, tidligt eksempel på denne udvik-

ling, bygget i 1926-28.

På initiativ af de lokale myndigheder skulle der skabes en hel bydel, så bolignøden kunne afhjælpes med billige, men moderne boliger. Rækkehuse blev bygget i standardiserede betonelementer, og hele bebyggelsens overordnede plan var tilrettelagt alene med hensyn til en rationel anvendelse af bygningskranernes rækkevidde.

Til de enkelte huse hørte et lille jordstykke beregnet til selvforsyning med grøntsager, og til bebyggelsen hørte fællesbygninger med forretninger, vaskeri og fælleslokaler. Resultatet var rummelige og sunde boliger til en overkommelig pris.

Funkis-bebyggelser i Berlin

I bydelen Siemensstadt i Berlin, bygget 1929, er karré-strukturen brudt op til fordel for enkeltliggende boligblokke med i alt 1.779 lejligheder. Boligblokkene, som klart fremhæver de anvendte materialer, er orienteret efter lyset og adskilt af grønne områder.

Ligeledes i Berlin ligger boligområdet Hufeisen-Siedlung (Hestesko-bebyggelsen), påbegyndt i 1925 på et areal på 29 hektar med 1.285 lejligheder og 679 rækkehuse. Bygningerne er udformet enkelt og funktionelt, men facaderne er malet i klare farver: blå, gult og dybrødt. Til alle boligerne hører et lille haveareal.

20'ernes funkisbyggeri var et klart opgør med de gamle byers karré-bebyggelser, som havde præget det 19. århundredes byudvikling. De enkelte boligblokke placeredes nu frit i åbne, parkagtige områder orienteret efter solen – og i videst muligt omfang fri for gennemkørende trafik.

Konklusion

Bauhaus-skolen, hvadenten den nu lå i Weimar, Dessau eller Berlin, har således spillet en helt central rolle i den bevægelse, der efter den 1. verdenskrig brændte for moderniteten, og den fik heldigvis mulighed for at omsætte teorierne i praksis, blandt andet i byggerier – og det over store dele af Tyskland – hvor de former, som materialerne og en industriel tilgang tilsagde, blev brugt – uden at skjule dem i fortidens former og arkitektur. Til inspiration også i vore dage, hvor nyt og ekstremt højt byggeri så langt fra respekterer menneskers behov dels for at kunne have et socialt liv dér, hvor man bor, og dels for samtidigt at være i nær kontakt med grønne omgivelser.

Walter Gropius bidrog til Siemensstadt med blandt andet en meget lang boligblok på fire etager, hvor de regelmæssige vinduesbånd danner de vertikale linjer og de bag glas tilbagetrukne trappeopgange de lodrette linjer. Den let sydøstvendte bagside er forsynet med altaner. Foto: Helge Torm, juni 2019.

